

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.20>

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ

Черниш А.Р.,

аспірантка кафедри трудового права
та права соціального забезпечення Київського
національного університету імені Тараса Шевченка

Черниш А.Р. Поняття та ознаки соціального забезпечення молоді.

У статті досліджено поняття та ознаки соціального забезпечення молоді. У статті обґрунтовано: розвиток соціального забезпечення молоді в умовах швидкозмінного середовища глобалізованого життєвого простору в контексті інтеграції освіти і науки України в європейський простір громадянських суспільств; культурологічну основу; необхідність соціального простору молоді з метою формування її психологічного досвіду; підходи до формування розуміння соціального забезпечення молоді. Українська молодь потребує неабиякої соціальної підтримки та соціального захисту як така, що перебуває лише на початковому етапі утвердження життєвих позицій, являє більшу половину категорії працездатного населення всередині країни та суттєво страждає від економічної кризи, недостатнього рівня державної підтримки її соціальних потреб та ще більш тяжкими факторами внаслідок воєнних дій на території України.

Розкриття поняття соціального забезпечення молоді неможливе без дослідження категорії «молодь». У статті розкривається міжгалузевий характер даної категорії та вносяться пропозиції щодо більш чіткого правового визначення категорії «молодь» шляхом внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики».

У статті на основі порівняльного аналізу термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», представлених у роботах науковців України, обґрунтовано, що у цілому, соціальне забезпечення молоді можна розглядати у таких значеннях: як комплекс організаційних, юридичних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на подолання відповідних соціальних ризиків та мінімізацію їх впливу на життя населення; як інститут права у сучасній системі права соціального забезпечення – тобто сукупність правових норм, якими регулюються суспільні відносини у сфері організації, фінансування і надання передбачених законами видів матеріального забезпечення, соціальних послуг та соціальних пільг молоді; як об'єкт державного управління та напрям політики держави – тобто система заходів щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молоді людини; як діяльність держави та представників

недержавного сектору; сукупність заходів щодо створення умов для розвитку та становлення даної соціальної групи в державі; як систему суспільних відносин тощо.

Ключові слова: молодь, соціальне забезпечення, соціальні проблеми молоді, рівень життя, соціальна підтримка.

Chernysh A.R. Concepts and signs of youth social security.

The article examines the concepts and features of social security of youth. The article substantiates: the development of youth social security in the conditions of a rapidly changing environment of a globalized life space in the context of the integration of education and science of Ukraine into the European space of civil societies; cultural basis; the need for a social space for young people in order to form their psychological experience; approaches to forming an understanding of youth social security. Ukrainian youth need considerable social support and social protection as they are only at the initial stage of establishing their life positions, represent more than half of the category of working population within the country and suffer significantly from the economic crisis, the insufficient level of state support for their social needs and even more severe factors due to military operations on the territory of Ukraine. Uncovering the concept of youth social security is impossible without researching the «youth» category. The article reveals the interdisciplinary nature of this category and makes proposals for a clearer legal definition of the «youth» category by amending the Law of Ukraine «On the Basic Principles of Youth Policy». In the article, based on a comparative analysis of the terms «social protection» and «social security» presented in the works of Ukrainian scientists, it is justified that, in general, social security of youth can be considered in the following meanings: as a complex of organizational, legal, economic and financial measures aimed at to overcome relevant social risks and minimize their impact on the life of the population; as an institution of law in the modern system of social security law – i.e. a set of legal norms that regulate social relations in the field of organization, financing and provision of legally prescribed types of material support, social services and social benefits for young people; as an

object of state administration and the direction of state policy - that is, a system of measures to ensure the social rights and guarantees of a young person; as the activity of the state and representatives of the non-state sector; a set of measures to create conditions for the development and formation of this social group in the state; as a system of social relations, etc.

Key words: youth, social security, social problems of youth, standard of living, social support.

Постановка проблеми. Молоді як великій соціально-демографічній групі притаманні особливі соціальні та психологічні характеристики, що зумовлені віком молодих людей, перебуванням їх суспільно-економічного, соціально-політичного становища лише на етапі формування.

На початку ХХІ століття відбулося суттєве загострення соціальних проблем молоді у різних країнах світу, наприклад, у більшості із них такі люди майже вдвічі частіше, у порівнянні із представниками старшого населення, опинилися у маргінальному становищі при працевлаштуванні; низькими показниками характеризується їх рівень життя та доходу; малими – стартові можливості при здобутті освіти та самоствердженні; непропорційно значною є їх частка серед безробітних осіб [1, с. 3]. Більше того, описані тренди є висхідними, тобто зазначені проблеми будуть лише посилюватись.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема соціального забезпечення молоді присвячені праці багатьох вчених серед яких є: С.М. Баняс, П.С. Дубровський, В.О. Закриницька, О.С. Кайтанський, В.І. Косовець, М.О. Мельник, В.С. Самара, Л.В. Хомко, Ю.М. Шум, А.І. Юрченко. Праці зазначених вчених не втратили наукової цінності, однак сформульовані в них висновки та пропозиції потребують переосмислення та нових теоретичних підходів.

Метою наукової статті є комплексне спеціальне дослідження теоретичних і практичних проблем понять та ознак соціального забезпечення молоді в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відтак, немає сумніву у тому, що в сучасних умовах створення ринкового середовища, українська молодь потребує неабиякої соціальної підтримки та соціального захисту як така, що перебуває лише на початковому етапі утвердження життєвих позицій, являє більшу половину категорії працездатного населення всередині країни та суттєво страждає від економічної кризи, недостатнього рівня державної підтримки її соціальних потреб, ситуацію із чим ще більше погіршили воєнні дії на території України.

Одночасно із цим, за молоддю – майбутнє кожної держави, а отже – соціальний захист та забезпечення сприятливих умов для розвитку

молоді є запорукою подальшого становлення як сьогоденного суспільства, так і наступних поколінь, що знайшло відображення у положеннях ст. 3 порівняно нового Закону України «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 року № 1414-IX, згідно з якими «держава у визначеному законом порядку сприяє створенню умов для забезпечення соціальних гарантій, створення механізмів соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, соціального захисту та підтримки молодих осіб» [2] та в Національній молодіжній стратегії до 2030 року, затвердженій Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021, розробленій з метою «створити додаткові можливості для становлення, розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності молоді, реалізації її конституційних прав і свобод, утвердження у молодіжному середовищі здорового способу життя, сприяння ініціативі та активності молодих громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства й держави» [3].

Розкриття поняття соціального забезпечення молоді неможливе без дослідження категорії «молодь», яка становить предмет дослідження представників різних гуманітарних наук, що вносить певну складність в однотайність її розуміння та висвітлення змісту. В спеціальній літературі під час надання дефініції частіше за все вживаються терміни «суспільна група», «вікова група», «соціально-демографічна група», «соціальна група» та інші.

Наприклад, з точки зору психології, молодь розглядається в контексті особистісних переломних, критичних точок протягом життя. Так, найнижчою межею «молодого віку» представниками даної науки вважається вік в 15-16 років, для якого властиве здійснення перших спроб виробу майбутніх соціальних ролей, самовизначення. Верхньою точкою, у свою чергу, називається момент кризи в духовно-світоглядному вимірі, який вказує на кінець молодості, що супроводжується чіткою визначеністю світоглядних орієнтирів, професійного вектору, цінностей та цілей.

На нашу, думку, в контексті соціального забезпечення все ж молодь як категорія, на яку спрямовується соціальний захист, несправедливо отримувала недостатнє висвітлення в юридичній літературі. Крім цього, вона потребує бути розкритою по-новому в умовах нещодавніх законодавчих змін, а саме – прийняття нового спеціального закону у сфері молодіжної політики, нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII [4] тощо.

Визначення, закріплене у Законі України «Про основні засади молодіжної політики», не можна вважати досконалим, адже воно не розкриває зміст даного поняття та особливості цієї суспільної групи. А отже, на нашу думку, до ст. 1 вказаного акту необхідно внести зміни, закріпивши, що

«молодь – молоді особи – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах та мають право на гарантії та пільги, що передбачаються законодавством для створення умов їх соціального становлення та розвитку».

Правова категорія «соціальне забезпечення» є фундаментальною в рамках однойменної галузі права, що зумовлює існування численних робіт, спрямованих на спробу розкриття даного поняття, дослідження його співвідношення із суміжними «соціальний захист», соціальна допомога», «соціальна безпека» тощо, особливостей в цілому та в контексті забезпечення окремої категорії населення чи групи осіб, які зіштовхуються із соціальними ризиками. Дослідження, присвячені окремим аспектам соціального забезпечення, можуть сягати як початку ХХ століття, але у той же час не втрачати актуальності, так і торкатися найбільш актуальних сьогодні проблем – соціального забезпечення осіб, постраждалих від воєнних дій, внутрішньо переміщених осіб та таких, які проживають на тимчасово окупованих територіях. Під час розкриття предмету дослідження даної роботи, передусім, слід розпочати із визначення терміну «соціальне забезпечення», поєднавши його згодом із вже розкритим поняттям «молодь».

На думку К.Н. Гусова, соціальне забезпечення є «формою вираження соціальної політики держави щодо матеріального забезпечення визначених груп суспільства коштами державного бюджету або спеціальних позабюджетних державних фондів, у разі настання обставин, що визнаються суспільно значимими за сучасного періоду за для створення рівних умов із іншими членами суспільства для даних осіб» [5, с. 10].

Б.І. Сташківим соціальне забезпечення визначається через види та форми матеріального забезпечення, надання яких може передбачатися на основі закону або договору коштом спеціально створених для цієї мети фондів особам, які позбавлені засобів до існування через незалежні від них життєві обставини [6, с. 25]. Доцільним, на нашу думку, було б вказати у даному визначенні окрім матеріального забезпечення також соціальні послуги.

П. Рабінович та О. Панкевич вважають термін «соціальне забезпечення» більш вдалим та точним, ніж «соціальний захист» в цілому. Аргументують свою позицію вчені тим, що соціальне забезпечення як діяльність держави та явище видається можливим поділити на елементи, кожен із яких переслідує за мету – ефективна реалізація людиною прав і свобод. Серед них науковцями називаються: «сприяння реалізації даних прав шляхом формування гарантій їх забезпечення; їх охорона шляхом вжиття заходів з метою запобігання та профілактики їх порушень; захист – тоб-

то відновлення порушених прав та застосування заходів юридичної відповідальності». А отже, соціальне забезпечення, а основі зазначеного, розглядається як більш широке поняття, всебічне та містке, до якого входить власне захист. Крім цього, вченими доводиться, що з лінгвістичної точки зору «забезпечення» виступає певним тривалим процесом, у той час, як захист – те, що буде припинено тоді, коли загроза мине [7, с. 61-63].

Соціальний захист за своєю суттю є сукупністю заходів. Дані заходи можна умовно розділити на дві групи. Першу складають заходи, направлені на забезпечення можливості для всіх і кожного реалізувати свої здібності та отримати дохід; визначення прожиткового мінімуму тощо. Заходи, які складають другу групу, направлені на окремі категорії населення: інвалідів, сімей з дітьми, безробітних, ветеранів праці, бездомних, безпритульних тощо.

Так, відповідно до чинного законодавства України, для осіб, позбавлених засобів до існування або тих, чиє матеріальне чи соціальне становище погіршилось, передбачається можливість отримувати заходи підтримки в рамках соціального забезпечення, здебільшого, з боку держави.

Повернемося до того, що в спеціальній юридичній літературі висвітлюється широке коло підходів та точок зору щодо змісту соціального захисту (забезпечення).

Досить вдалим, на наше переконання є підходи, авторами яких виступають П.Д. Пилипенко, Я.В. Бурак, С.М. Синчук та ін., зазначаючи, що соціальний захист громадян здійснюється державою саме засобом реалізації соціальної функції. Тобто, у цьому сенсі, його можна деталізовано розкрити як напрямок діяльності держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, громадських об'єднань та інших суб'єктів, який спрямований на забезпечення існування для населення сприятливих умов для життя, забезпечення житлом, підтримку родин, охорону дитинства, материнства, навчання, забезпечення зайнятості, охорону праці, надання послуг та забезпечення найбільш вразливих соціальних груп [8, с. 114].

Досить загально П.Д. Пилипенко називає соціальним захистом відокремлену ланку суспільних відносин, які полягають у формуванні достатніх можливостей особи для її всебічного розвитку та нормальної життєдіяльності в цілому [9, с. 3-4].

Нерідко в спеціальній юридичній літературі згадується про загальний і спеціальний соціальний захист. Загальний означає забезпечення в цілому різними суб'єктами, передусім, державою, основних прав громадян у соціальній сфері. Натомість, спеціальний – стосується певної групи населення, об'єднаної такою характеристикою, як спільні соціальні ризики та те, що внаслідок різноманітних причин, у неї виникає потреба у

допомозі ззовні. Отже, на основі даних міркувань, соціальний захист молоді є спеціальним.

Крім цього, в соціально-забезпечувальній літературі повсякчас зустрічаються випадки вживання суміжних термінів, а саме: «особливий соціальний захист» [10, с. 10] та «додатковий соціальний захист» [11, с. 67-68]. Аналіз контекстів, в яких вони згадуються, дає можливість вказати на їх тотожність.

Так, приміром, під час дослідження соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, Х. Лисенко, під «особливим захистом» має на увазі те, що такі діти «забезпечуються з боку держави додатковим об'ємом захисту, більшим у порівнянні із тим, який надається дітям інших категорій» [12, с. 10].

Крім цього, термін «особливий соціальний захист» вживається у міжнародних актах (ст. 20 Конвенції ООН про права дитини) та національному законодавстві (наприклад, у положеннях Закону України «Про професійно-технічну освіту» [13]).

Н.Б. Болотіна говорить про те, що соціальний захист видається можливим розкривати у додатковому та спеціальному значеннях. Додатковий соціальний захист вказує на збільшений, розширений об'єм підтримки за рахунок ще певної сукупності видів підтримки у порівнянні із тим, який надається на загальних умовах. Спеціальний захист включає в себе забезпечення матеріальною підтримкою, відмінною від тієї, яка передбачається на загальних умовах, окремим категоріям громадян, які визнаються державною [14, с. 463].

Звертаючись до змісту зазначеної класифікації, можна зазначити, що соціальний захист молоді доцільно вважати додатковим, адже ним передбачається більш широке коло видів соціального захисту, надання яких закріплюється на рівні нормативно-правових актах, що означає збільшений (у порівнянні із тим, яким забезпечуються інші категорії населення) соціальний захист.

Представниками науки права соціального забезпечення також досить активно надаються дефініції соціального захисту (забезпечення) окремих соціальних груп, аналіз яких буде цінним при спробі надати визначення соціальному забезпеченню молоді, що слугує предметом нашого дослідження.

Так, наприклад, О.М. Потопахіна розкриває соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [15]; В.С. Тарасенко – досліджує поняття в контексті підтримки дітей з інвалідністю [16]; К.В. Бориченко – сімей з дітьми [17]; О.С. Кайтанського – молоді [1] тощо.

Наприклад, А.О. Медвідь (Гудзь), досліджуючи соціальний захист бездомних осіб та безпритульних дітей пропонує розуміти під даним терміном комплекс організаційних, юридичних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на подо-

лання несприятливих наслідків такого соціального ризику, як відсутність житла з метою повернення зазначених осіб до життя в суспільстві як повноправних його членів [18, с. 47].

На думку О.М. Потопахіної, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, являє «систему гарантованих з боку держави юридичних, фінансових, економічних та організаційних заходів щодо повного державного забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів, отримання пільг, передбачених законодавством для створення умов для життєдіяльності та задоволення життєвих потреб» [15, с. 127].

І.С. Ярошенко розкриває соціальний захист осіб з інвалідністю за допомогою видів соціального захисту, які їм надаються, говорячи про грошову допомогу, забезпечення засобами пересування, орієнтації та протезування, сприяння отримання інформації, адаптації їх житла до специфічних потреб, здійсненні догляду чи встановленні опіки, крім цього, в цілому – адаптації інфраструктури міст, інших населених пунктів, пристосуванні засобів комунікації та зв'язку для користування представниками даної соціальної категорії [19, с. 230].

Розкриття термінів соціальний захист та забезпечення саме молоді можна зустріти також у низці робіт.

Так, наприклад, С.М. Баняс та Л.В. Хомко називають соціальне забезпечення молоді важливою складовою соціального захисту, державною системою захисту населення від соціальних ризиків, сімейних, освітнянських конфліктів та інших негативних явищ, які виникають внаслідок незахищеності молоді [20, с. 14].

Ю.О. Тарабукін переконаний у доцільності розглядати поняття соціального захисту молоді у широкому розумінні, здійснюючи акцент саме на його меті – «допомогти молодим людям набути почуття власної гідності вірою у свої сили, бажання власною працею досягти кращого життя, а не пасивно очікувати його» [21, с. 178].

У цілому, згаданий автор доходить висновків, що соціальний захист можна розглядати у чотирьох аспектах:

– в якості захисту власне процесу формування і розвитку особистості людини молодого віку, що полягає у забезпеченні створення сприятливих для молоді умов для проходження через кожен з етапів її розвитку;

– як захист середовища, в якому таке формування та розвиток особистості відбувається, під час чого основна увага держави повинна бути сфокусована на умови проживання людини, екологію, можливість розв'язання соціальних, економічних та моральних проблем;

– захист прав молоді людини;

– цільовий соціальний захист [21, с. 178].

А.С. Мадей пропонує під соціальним захистом молоді розуміти «планомірне створення умов для цілеспрямованого розвитку людини в процесі його соціалізації і подальшого професійного становлення» [22, с. 74].

На нашу думку, «терміни соціальний захист» та «соціальне забезпечення» у даній роботі видається можливим вживати в якості синонімів, не вдаючись до зайвої дискусії. У цілому, соціальне забезпечення молоді можна розглядати у таких значеннях: як комплекс організаційних, юридичних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на подолання відповідних соціальних ризиків та мінімізацію їх впливу на життя населення; як інститут права у сучасній системі права соціального забезпечення – тобто сукупність правових норм, якими регулюються суспільні відносини у сфері організації, фінансування і надання передбачених законами видів матеріального забезпечення, соціальних послуг та соціальних пільг молоді; як об'єкт державного управління та напрям політики держави – тобто система заходів щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молоді людини; як діяльність держави та представників недержавного сектору; сукупність заходів щодо створення умов для розвитку та становлення даної соціальної групи в державі; як систему суспільних відносин тощо.

Також, хочемо звернути окрему увагу на те, що в соціально-демографічній групі «молодь», можливим є виділення і інших груп осіб, яким можуть бути притаманні свої особливості та специфіка, зважаючи на вік, соціальне становище, перебування у складних життєвих обставинах тощо, що має неабияке значення при спробах висвітлення та дослідження соціального захисту молоді в цілому.

Так, наприклад, молоді особи одночасно можуть мати статус неповнолітньої особи, дитини, дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, особи з інвалідністю або дитини з інвалідністю, особи з інвалідністю з дитинства, малозабезпеченої, безпритульної, бездомної, внутрішньо переміщеної особи тощо. Серед таких осіб можуть бути учні, студенти, аспіранти, молоді робітники та вчені, особи, із сімейними обов'язками та багато інших. Вочевидь, висвітлення особливостей соціального захисту кожної із згаданих категорії населення буде виходити далеко за предмет дослідження та допустимий його об'єм, але взагалі нівелювати факт можливості диференціювати молодь на підгрупи також було б несправедливим. Проте, не розвиваючи даної думки, в цілому, серед ознак соціального забезпечення молоді в Україні видається доцільним в найбільш узагальненому вигляді зазначити такі: можливість користуватися соціальним забезпеченням незалежно від громадянства; встановлення вікових меж із внутрішньою диференціацією

згідно з положеннями конкретних законодавчих актів; наявність додаткового об'єму прав у порівнянні із іншими групами населення; існування широкого кола гарантій та пільг з метою забезпечення умов для соціального становлення та розвитку молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 204 с.
2. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
3. Про молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>.
4. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
5. Гусова К.Н. Право соціального забезпечення: учебное пособие. М.: «Проспект», 1999. С. 10.
6. Шашків Б. І. Поняття права соціального забезпечення. *Віче*. 2000. №7. С. 24–26.
7. Рабинович П. Природне право: діалектика приватного і публічного. *Право України*. 2004. № 9. С. 61–63.
8. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: поняття та види. *Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Т. 23 (62). 2010. №2. С. 114.
9. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник. К.: Істина, 2007. 434 с.
10. Лисенко Х. Право дитини, позбавленої батьківського піклування, на особливий захист і допомогу держави: міжнародно-правовий аспект. *Право України*. 2008. № 6. С. 9–13.
11. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту в Україні: навч. посібник. К.: Знання, 2005. 485 с.
12. Лисенко Х. Право дитини, позбавленої батьківського піклування, на особливий захист і допомогу держави: міжнародно-правовий аспект. *Право України*. 2008. № 6. С. 9–13.
13. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 10.02.1998 р. №103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. №32. Ст. 215.
14. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К.: Знання, 2005. 381 с.
15. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: автореф. дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.05. «Трудове право; право соціального забезпе-

- чення». Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008. 22 с.
16. Тарасенко В.С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: монографія. О.: «Фенікс», 2008 р. 156 с.
17. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.05. «Трудове право; право соціального забезпечення». Нац. ун-т. «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 20 с.
18. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей: дис. ... к. ю. н. : 12.00.05. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». 2015. 240 с. С. 192.
19. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення: навч. посібн. К.:КНЕУ, 2005. 232 с.
20. Баняс С.М., Хомко Л.В. Соціальне забезпечення молоді: окремі аспекти. Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (21 травня 2020 року). Львів: ЛьвДУВС, 2020. 219 с.
21. Тарабукін Ю.О. Соціологія молоді: Курс лекцій. К.: Фітосоціо Центр, 2011. 230 с.
22. Мадей А.С. Окремі питання соціального захисту молоді в Україні. Пріоритетні напрями модернізації системи права. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 15-16 травня 2020 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. 148 с. С. 73-77.